

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: Udrag fra Et Liv gjenoplevet i Erindringen; Anden Del 1842-49 (1944)

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "2. og 3. Del : 1842-56", i Heiberg, Johanne Luise: *2. og 3. Del : 1842-56*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 86. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur:
<https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr06val-shoot-idm139696435745024/facsimile.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: 2. og 3. Del : 1842-56

der af den fremlyser en Varme for den Kunst, jeg levede i og for. Til Forklaring af, hvad jeg her siger til, bliver det indtilstund nødvendigt, at jeg først gaar noget tilbage i Tiden.

Uagnet hele mit Repertoire ved Theatret havde ført mig bort fra at virke i Holbergs Comedier, naar Enhver kunne begribe, at der var for megen Opfattelse i mig, for megen Sans for den comiske Muses Frembringelser, til at de løngese Frembringelser af denne vort Theaters Skaber ikke skulde have grebet mig og vakt min Bøindring og Interesse. Men Menneskene ere undertiden dumme og træst, naar de ville belønne Andre; de ere saa overordentlig hurtige til at afstikke de Grænser, bag hvilke de tillade, indhømme, at et Menneskes Evner maa bevæge sig; overkrider Nogen denne Græns, for ligesom at udvide sin Horizont og ved denne sin hele Virksomhed, da er man ikke langt fra at betragte Arbeidet og Kampen som en Brøde. Da jeg nu for det Meste spillede Prinsesser, Grevinder, ideale Skikkelser i alle Former, saa vidt forskellige fra den Holbergske Muses Frembringelser som muligt, vilde man neppe faaet noget Menneske til at tro, at jeg paa samme Tid sød min hele Interesse søgte at længe ind i Aanden af disse Comedier, ja havde til min egen Opnærning indstuderet flere Leonora- og Magdelonoreroller. Vil man nu spørge: Hvorfor prøvede du aldrig at udløse disse for Publikum, saa kan jeg kun svare: Fordi Publikum ikke vilde have saa megen Phantasi, at det kunde have glemt det Billede, det ligesom krævede at betragte, naar jeg fremtrædte, og sætte sig ind i et helt nyt; men især fordi der ved et Theater som oftest tages alle andre Hensyn i Betragtning end Hensynet til Kunstens Triv. Ingen vilde der have spurgt, om jeg formaadede at løse disse nye Opgaver, men En vilde have sagt: Vil hun nu og have det med! en Anden: Det var skamueligt mod Madam B., skamueligt mod Jomfru K., kan hun nu ikke unde de Stakler disse Roller, hun, som har saa mange! Saaledes vilde man paa Theatret have opfaet det, og Mange i Publikum vilde heller ikke have kunnet have sig til en høiere Synsmåade. Er det Hensyn at tage, hører jeg mangen en Læser udbrøde. Men herpaa vil jeg svare: Det er lettere at gjøre dette Udbrud end i Virkeligheden at tage alle de Stik, der tyde paa, at Ens Motiver opfattes lige modsat af det, de vare, Varme for Kunsten, og ene og alene Varme for Kunsten. Jeg læste som sagt Holberg meget, saae Udførelsen af hans Stykker med Alvor og Anstren- gelse for at trænge ind i hans Aand, et Arbeide Ingen paa Theatret bemærkede, eller om man havde sagt dem det, vilde have fæstet Lid til.

Under denne Varme for Holberg gik jeg en Aften i Theatret for at overvære Forestillingen af Holbergs „Bærstelue“.

Hvad der kan overkomme en virkelig Skuespillerinde for en Ivor, for en Snerpe ved at se et Stykke, et Rolle mishandlet, er vel Noget, som den,

der ikke selv er Digter eller Skuespiller, vanskeligt kan forestille sig. Man har en Følelse, som om det var en Samvittighedsbæg at faa Feilen rettet; man har ingen Ro paa sig, indaa det er besørget. Allerede som ganske ung fik jeg pinte det mig at se en af de Holbørgske Figurer totalt forvandet ved Gjengivelsen, nemlig Engelche Mattemagers i „Barselstuen“. Efter en gammel Slendrian overdrog man altid denne Rolle til en af Figurantinderne ved Balletten, ubekymret om, hvorledes samme Dame opfattede Rollens Betydning i Stykket. Den ene Fremstillende eller den anden gjorde nu intet Andet end strengt at udføre, hvad Noterne hos Holberg forsaage, nemlig at neie og atter at neie, uden at der i denne Neien laa mindste Tilløb af Mening. 10 der sagde, hvorfor denne Dame, om hvem Ingen meldte, at hun er ejum, ikke betjener sig af Talens Brug; men mærkeligt nok hed Rollen paa Grund af denne Opfattelse i Theatersproget aldrig Andet end „Den Stumme“, en lidende Kritik over disse Figurantinders Opfattelse; thi den naturlige Benævnelse — som den ogsaa siden fik — vilde uengetelig have været „den 14 neieende Dame“ eller „den rause Dame“. Jeg saae som sagt allerede meget tidligt, at her blev en Feil begaaet, som burde rettes, men jeg rovede ikke at melde mig som den, der troede at kunne gjøre det bedre. Engang i mit første Algeskabsaar (1831) tog jeg imidlertid Mod til mig og sagde til Collin, at jeg troede, at der burde lægges en Mening, en Betydning i Engelche Mattemagers Tausbed, der hidtil var forsemt af Fremstillenderne. Collin greb Tilbudet med begge Hænder, og inden kort Tid optraadte jeg i Engelches Rolle. Paa Theatret havde mit Tilbud vakt en Opsigt, hvorom jeg i min Naivitet, da jeg tilbød mig, ikke havde drømt. „Hvad vil hun gjøre af den intetsigende Rolle,“ hed det; „det er dog Synd 25 at berøve Jomfru V. den Indbøgt, hun faar, ved fra Balletten at assistere i Skuespillet,“ (Indtægten bestod i 9 $\frac{1}{2}$ for hver Spilleaften). „Tror Fru Heiberg, at hun, der er saa ung, kan gjøre det bedre end en gammel, erfaren Figurantinde, der har set mange Forjængerinder i Rollen“ o. s. v. Ja, Gud bedro, at jeg maa sige det, selv Ryge syntes det at være imod, at En 30 vilde forsøge paa at gjøre den hidtil uforstaaede Engelche Mattemagers til et Menneske i Stedet for en kjedelig, uforstaaelig Statist. Se, saaledes gaar det saa ofte bag Toppet i denne ideale Verden, og saaledes gik det mig med min varme Iver for at rette en Feil, der i saa mange Aar ustraffet var begaaet. At mine Kunstfæller tog dette paa denne Maade, smertede mig og sangsede mig. Jeg tyede i mit Misand til min trofaste Ven Collin og sagde, at jeg meget gjerne atter vilde træde tilbage, saa meget mere som jeg jo ingenslunde var saa sikker i min Sag, at jeg kunde vide, hvorledes Udsaldet vilde blive lige overfor Publikum. Jeg havde ikke troet, tilføiede jeg, at mit Tilbud vilde blive optaget paa den Maade. Collin smilte, klappede mig 40

paa Kanden og sagde: „Ak, min kjære Hanne, du er endnu saa ung! Ja, jeg forudsaa nok dette, men desuagtet opgiver jeg ikke den Glæde at se dig udføre den Rolle paa en ny Maade.“ Derved blev det.

Holberg har i alle disse Visiter i Barselstuen sat Farverne saa skarpt
5 imod hinanden, at man allerede derved har en Forestaaelse af, hvorledes
han smeker disse Begreb udført i Spillet. Han lader derfor den taause Engelche
træde ind ovenpaa den lærnende Misbrug af Taler ved Dorthes Knapsagers,
Øllegaard Sværtfigurs og Else Skolmesters. Den arne Barselkvinde er til-
strækkeligt blevet plaget af Taler; nu kommer Turen til, at hun skal plaget
10 ved Taushed. Enhver kjender disse to modsatte Plagemaander i det selskabe-
lige Liv og gysar lige meget for dem begge. Da Engelche bliver anmeldt,
siger Øllegaard: „Er det den Pimperille, hun sidder i Compagnie, lige-
som en Slette, som har hverken Maal eller Møle.“ Af denne Ytring frem-
gaar jo paa det Bestemteste, at hun har Maal og Møle. Det var nu faldet
15 mig ind, at ligesom de Coregnante Damer udmærkede sig ved Tale af den
mest fripostige Art, saa kunde man bringe Mening i Engelches Taushed ved
en overdreven Undseelse, der bandt Tungen utilberligt. Opgaven blev altsaa
at vise denne Undseelse i alle dens Nuancer, stadig stigende, indtil den driv-
20 rende hende til at skynde sig ud ad Døren, ude af sig selv af Forlegenhed,
ledsaget af Barselkvindens Spot: „Adieu, Madame, tak for hendes angenemme
Compagnie.“ Jeg havde tænkt mig, at det danske Indtryk skulde frembrin-
ges ved, at hun bestandigt ligesom tog Tilløb ved Minne og Gebærder til
at begynde Conversationen, men at hendes Blik aldrig saa snart naaede
Barselkvindens, for Undseelsen tvang hende til at slutte den begyndende Tale.
25 Jo oftere nu disse Tilløb mislykkes, des naturligere er det, at Forlegen-
heden stiger. Endnu i Døren ved Afskeden vendte jeg mig om for endnu
en Gang at tage et fortvivlet Tilløb til Tale, men da ogsaa dette mislyk-
kedes, skyndte jeg mig ud. Jeg havde alt paa dette Tidspunkt af mit Thea-
terliv været saa heldig at overraske Publikum ved mine Fremstillinger, at
30 det, at jeg paatog mig en ny Rolle, var nok til at fylde Huset. Men det var
vanskeligt denne Aften at sige, hvor Spændingen var størst, enten ude i Huset
eller mellem Personalet paa Scenen. Jeg blev ganske beklemt om Hjertet,
da Akten skulde begynde, ved det uventede Syn, at Skuespillerne havde be-
sørgt Børde hensatte i Couliiserne, hvorpaa man stod opstillet for bedre
35 at se, hvad det var, jeg vilde lægge i min Rolle; ja, jeg blev saa beklemt
ved dette Syn, at jeg inderligt fortred min Iver, og havde det ladet sig gøre,
var jeg endnu trængt tilbage, saa uhyggelig fandt jeg denne nygjerrige Op-
mærksomhed fra alle Sider. Men neppe havde jeg været et Par Secunder
inde paa Scenen, før en Bifaldsalatter lod sig høre, der opløste sig i en
40 rungende Applaus. Det lettede Vægten, der havde lagt sig paa mit Bryst,